

Ανάμεσα στην ουτοπία και στον ρεπουμπλικανισμό:

Το παράδειγμα του James Harrington

Κωνσταντίνος Γ. Κοτσιαρής

Υπ. Δρ. Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

konstantinos.kotsiaris@gmail.com

«Αν ο χρόνος κατατασσόταν, όπως ο τόπος, σε βαθμίδες ύψους, πιστεύω αληθινά ότι η υψηλότερη βαθμίδα του χρόνου θα ήταν ανάμεσα στο 1640 και το 1660»

Thomas Hobbes, *Behemoth*

Λίγα χρόνια μετά το τέλος του Αγγλικού Εμφυλίου - που τερματίστηκε με τον αποκεφαλισμό του βασιλιά Καρόλου Α' (1649) - και ενώ ο Oliver Cromwell μεσουρανάει στο πολιτικό στερέωμα της νεοσύστατης Βρετανικής Κοινοπολιτείας, ο James Harrington εκδίδει την περίφημη ουτοπία του *The Commonwealth of Oceana* (1656). Αν και αρχικά ο Harrington αντιμετώπιστηκε από ορισμένους αναλυτές ως μία μοναχική και εκκεντρική φιγούρα που συνδέεται αμυδρά με την άνοδο του καπιταλισμού ή της κοινωνίας της αγοράς, τα τελευταία χρόνια τείνει να επικρατήσει η άποψη που τον αναδεικνύει σ' έναν από τους ρεαλιστικότερους μελετητές της μεταβατικής περιόδου από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό και από την απολυταρχία στην συνταγματική μοναρχία. Όταν δηλαδή ο πλούτος της εξουσίας μετατρέπεται σταδιακά σε εξουσία του πλούτου, με συνέπεια η δύναμη να μετατοπίζεται από τον φεουδάρχη στον ελεύθερο κάτοχο γης (freeholder) στις κομητείες και από τον λόρδο στον ελεύθερο άνδρα (freeman) στις πόλεις.

Αν και δεν υπήρξε ο πρώτος στοχαστής που ασχολήθηκε με την αγγλική πολιτική σύμφωνα με την στενή έννοια του όρου, ωστόσο συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πρώτους που ερμήνευσαν τον Αγγλικό Εμφύλιο ως μια επαναστατική διαδικασία, εγκαινιάζοντας ταυτόχρονα και μια παραδειγματική επαναδιατύπωση της αγγλικής πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας. Επίσης, ο 'πολιτικός ουμανισμός' [civic humanism] ή αλλιώς ο 'πολιτικός ρεπουμπλικανισμός' [civic republicanism] του, 'εξαγγλίζει' κατά μία έννοια την πολιτικο-ηθική αρετολογική παράδοση της κλασικής αρχαιότητας, βασιζόμενος πάνω σε μια Μακιαβελική θεώρηση της Αρχαίας Σύνεσης της δημοκρατίας σε αντιδιαστολή με τον εκφυλισμό και τον αυταρχισμό της Σύγχρονης Σύνεσης.

Στο συγκεκριμένο μιας συγκεκριμένης συνταγματικής κατάστασης, είναι η αναγκαιότητα για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πολιτική και οικονομική ισότητα η οποία προκρίνεται από τον Harrington ως μοναδική λύση στο πρόβλημα για ένα σταθερό έδαφος της νομιμότητας. Σε μια εποχή σαρωτικής κριτικής των κυρίαρχων πολιτικών και ιδεολογικών συστημάτων και σε μια τέτοια καμπή του ιστορικού κύκλου που οικοδομείται κάτι καινούργιο, η ουτοπική έμπνευση προσανατολίζεται προς μία νέα ελπιδοφόρα πραγματικότητα χωρίς να μοιάζει καθόλου μυθιστορηματική ή στοχαστική, με τις φιλοδοξίες και τις εκπληρώσεις της να είναι αμιγώς πολιτικές.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να αποδείξουμε ότι μία ουτοπική κατασκευή δεν δείχνει πάντα προς το μέλλον αλλά μπορεί να συνεισφέρει στην οικοδόμηση ενός ρεαλιστικού προτύπου εναλλακτικής πολιτικής οργάνωσης επενεργώντας δραστικά στην διαμόρφωση των πολιτικών εξελίξεων μέσα στο ιστορικό της γίνεσθαι. Κάθε ιδεολογία άλλωστε, για να είναι ζωντανή, οφείλει να συναποκομίζει ένα ουτοπικό στοιχείο, τόσο σε επίπεδο μορφής όσο και σε επίπεδο περιεχομένου. Επίσης θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε τον ριζοσπαστικό δημοκρατισμό που διαπερνά τη σκέψη και τις

διατυπώσεις του Harrington, να ερευνήσουμε τις θεμελιώδεις αρχές της πολιτικής του θεωρίας και να αναδείξουμε τις κατευθυντήριες γραμμές του ρεπουμπλικανικού διαβουλευτικού συστήματος μικτής διακυβέρνησης που εισηγείται, το οποίο βασίζεται στην λογική των ελέγχων και των αντισταθμίσεων [check and balances], μιας κατάστασης πολλαπλών δυνάμεων, όπου καμία όμως απ' αυτές δεν γίνεται ποτέ καταχρηστική εις βάρος των άλλων.

Ο Harrington όμως προβληματίζεται όχι μόνο για το πώς ένα 'κράτος ίσων ευκαιριών' μπορεί να συγκροτηθεί σε ένα σώμα νόμων αλλά πώς ένας λαός μπορεί να συσταθεί ως μια ουσία που μπορεί να δώσει η ίδια τους δικούς της νόμους. Αναζητεί ένα *modus vivendi* ανάμεσα στην αριστοκρατία και στον λαό και προκρίνει ως βέλτιστη λύση την ενεργή συμμετοχή και την εναλλαγή των πολιτών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, αποσκοπώντας στην ισορροπία και στην ανάμειξη των δύο κοινωνικών τάξεων, πιστεύοντας ότι η κοινωνική άνθηση της μιας πλευράς θα αντισταθμιστεί από την πολιτική ισχύ που παραχωρείται στην άλλη.

Βιβλιογραφία

- Blitzer, C., *An Immortal Commonwealth, the Political Thought of James Harrington*, Yale University Press (New Haven, 1960)
- Davis, J.C., *Utopia and the Ideal Society: a Study of English Utopian Writing: 1516-1700*, Cambridge University Press (Cambridge, 1981)
- Fink, S. Z., *The Classical Republicans: An Essay in the Recovery of a Pattern of Thought in Seventeenth Century England*, Northwestern University (Evanston, 1945)
- Fucuda, A., *Sovereignty and the Sword: Harrington, Hobbes, and Mixed Government in the English Civil Wars*, Oxford University Press (New York, 1997)
- Macpherson, C. B., "Harrington's Opportunity State", *Past and Present*, 17 (1960), 45-70
- Nelson, E., *The Greek Tradition in Republican Thought*, Cambridge University Press (New York, 2004)
- Olsen, J. E., *Civic Republicanism and the Properties of Democracy: A Case Study of Post-Capitalist Political Theory*, Lexington Books (2006)
- Pocock, J.G.A., *The Political Works of James Harrington*, Cambridge University Press (Cambridge/New York, 1977)
- _____, *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Tradition*, Princeton University Press (USA, 1975)
- _____, *The Ancient Constitution and the Feudal Law: A Study of English Historical Thought in the Seventeenth Century*, Cambridge University Press (Cambridge, 1957)
- Rawson, E., *The Spartan Tradition in European Thought*, Oxford University Press (New York, 1960)
- Toland, J., *The Oceana and Other Works of James Harrington*, Stanford Universities Libraries (London, 1747)
- Skinner, Q., *Liberty before Liberalism*, Cambridge University Press (United Kingdom, 1998)
- Scott, J., *England Troubles: 17th Century English Political Instability*, Cambridge University Press (Cambridge, 2000)
- Shklar, N. J., "Ideology Hunting: The Case of James Harrington", *American Political Science Review*, 53 (1959) 662-692
- Underdown, D., "The Harringtonian Moment", *The Journal of British Studies*, 18, (1979), 171-179
- Wootton, D., *Republicanism, Liberty, and Commercial Society, 1649-1776*, Stanford University Press (California, 1994)
- Zuckert, P. M., *Natural Rights and the New Republicanism*, Princeton University Press (New Jersey, 1994)